

improvement for business activity”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Economic), 08.06.01, National University of Food Technology of the Ministry of Science and Education of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

9. Zayats, N.E. (2002), *Teoriya nalogov* [The theory of tax], textbook, BGEU, Minsk, Belorussia, 220 p.

10. Ivanov, Yu. B., Krysovatyi, A.I., Desiatniuk, O.M. (2006), *Podatkova systema*, [Tax system], textbook, Atika, Kyiv, Ukraine, 920 p.

11. Krupka, M.I. (2001), *Finansovo-kredytnyi mekhanizm innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [The financial and credit mechanism innovation development of economy of Ukraine], Vyd. tsentr LNU im. Ivana Franka, Lviv, Ukraine, 606 p.

12. Shumpeter, Y. (1992), *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [Theory of economic development], Progres, Moscow, Russia, 460 p.

УДК 338.43:636

Кіц М. В.,
аспірант кафедри фінансів і кредиту¹
Львівський національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Kits M.V.,
graduate student of the department of finance and credit
Lviv National Agrarian University

THEORETICAL SUBSTANTIATION OF STATE SUPPORT FOR AGRICULTURE

Постановка проблеми. Сьогодні Україна належить до країн із найнижчим рівнем державної підтримки умов відтворення у сільському господарстві з розрахунку на один гектар ріллі. Як наслідок, господарства переходять на моновиробництво окупної, експортоорієнтованої продукції. Через це руйнуються сівозміни і деградують ґрунти. Значна частина працездатного населення витісняється з сільськогосподарських підприємств в особисті селянські господарства. Посилюється безробіття та міграційні процеси. Руйнуються традиційні життєві устої та цінності, безробіття і бідність стають спадковими, спостерігається масовий відплив молодих кадрів за кордон. Тому місією агропродовольчого комплексу України проголошується – забезпечити продовольчу безпеку держави, вивести Україну в число найбільш розвинутих в аграрному відношенні країн світу та створити економічну базу для підвищення добробуту сільських жителів і розвитку сільських територій.

Умови сьогодення вимагають формування дієвих механізмів створення сприятливих умов для ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств. Лише сільськогосподарське виробництво здатне забезпечити функціонування сільських територій, розв'язати соціальні проблеми села, створити умови високоефективному та конкурентоспроможному як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку аграрному сектору економіки, що має велике значення не лише для аграрної сфери, а й для усієї країни. Саме тому одним з основних завдань держави повинно стати запровадження і здійснення раціональної державної бюджетної підтримки, оскільки сільське господарство є важливою і специфічною галуззю усього господарського комплексу.

¹ Науковий керівник – Онисько С.М. – к. е. н., професор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема державної підтримки знаходиться в центрі уваги учених-аграріїв: В. І. Бойка, П. І. Гайдуцького, М.Я. Дем'яненка С. М. Кваші, Б. Є. Кваснюка, Ю. Я. Лузана, В. Я. Месель-Веселяка, І.Р. Михасюка, О. М. Могильного, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, А. М. Стельмашука, Г. В. Черевка, Л. О. Шкварчук та інших. Ними обґрунтована необхідність державної підтримки аграрної сфери, запропоновані шляхи вдосконалення системи бюджетного фінансування сільського господарства. Однак, більшість авторів зводять систему державної підтримки тільки до фінансової бюджетної підтримки. Проблеми державної підтримки сільського господарства потребують поглибленого опрацювання на теоретичному та практичному рівнях.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування державної підтримки сільського господарства України для визначення раціонального шляху виходу з фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб існувати і розвиватися в системі ринкових відносин, сільськогосподарському товаровиробнику необхідна підтримка держави. На державному рівні потрібно забезпечити створення сприятливого інвестиційного клімату; розвиток лізингової діяльності; узгодження цінової, податкової і кредитної політики з створення спільних підприємств з пайовою участю іноземного капіталу; підвищити роль амортизаційних відрахувань, як одного з головних джерел фінансування; цільове бюджетне фінансування, субсидування вимагає посилення контролю з боку держави за цільовими витратами бюджетних коштів тощо [1, с. 49-50].

Якщо говорити про пріоритетні напрямки розвитку національного АПК, то необхідність державної підтримки знаходиться на першому місці [2, с. 3]. Без чітко сформованого і ефективно вибудованого механізму державної підтримки сільського господарства буде складно забезпечити заданий рівень продовольчої безпеки держави [3, с. 48]. А.Д. Діброва зазначає, що об'єктивна необхідність державної підтримки сільського господарства в умовах ринкової економіки зумовлена, з точки зору економічної теорії, унікальними особливостями, що притаманні цій галузі, її місцем і значенням у забезпеченні продовольчої безпеки країни та житті суспільства [4, с. 45]. С.В. Васильчак стверджує, що однією із головних проблем українських сільськогосподарських виробників є державна підтримка виробників сільськогосподарської продукції. На сьогодні це сировина сільського господарства. Як правило, інвесторів у цю галузь, в останні роки приваблювали підприємствами які займалися переробкою продукції. Але разом із тим, інвестори не вкладали і не бажають вкладати кошти у галузі рослинництва та тваринництва. Основною причиною цього є нестабільність державної економічної та інвестиційної політики і відсутність державної підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва [5, с. 95].

Світовий досвід показує, що саме державі належить займати активну позицію у підтримці сільського господарства та створенні умов, необхідних для ефективного функціонування підприємництва, передусім приватного. Навіть в умовах розвиненого ринку, де економічні протиріччя згладжені, існують об'єктивні причини державного втручання у розвиток сільського господарства [6, с. 27]. Л.А. Швайка зазначає, що важливим засобом регулювання аграрного сектора є його державна підтримка [7, с. 386]. Державна підтримка сільського господарства – економічна необхідність, яка усвідомлена в багатьох країнах світу [8, с. 68]. Аграрний сектор практично у всьому світі має державну підтримку в тій або іншій формі, що зумовлено як специфікою аграрного виробництва, так і його надзвичайно важливим значенням для національної безпеки будь-якої країни. Зокрема, країни Європейського союзу, США, Японії, мають довготривалий історичний досвід функціонування системи державної підтримки аграрного сектору.

Отже, державна підтримка галузі є одним з пріоритетних аспектів вирішення проблеми продовольчої безпеки країни на сучасному етапі. Основним завданням державної політики має стати самозабезпечення власною сільськогосподарською та продовольчою продукцією з використанням стратегії аграрного протекціонізму.

Державна підтримка є складовою системи державного регулювання сільського господарства, що являє собою сукупність правових, фінансово-економічних, організаційних та інших заходів держави щодо стимулювання впливу на розвиток як сільськогосподарського виробництва, так і сільських територій у потрібному для суспільства напрямку. Вона повинна

бути спрямована на створення оптимальних умов для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва, темпи, обсяги та пропорції якого визначає динаміка суспільних потреб і соціальний розвиток села.

На думку Д.М. Стеченка, держава має підтримувати сільськогосподарське виробництво (забезпечувати паритет обміну з промисловістю) [9, с. 16]. Т.Ф. Косянчук стверджує, що державна підтримка аграрного сектора (тваринництва і окремих галузей рослинництва), забезпечує виконання окремих цільових програм розвитку насінництва, селекційної та ветеринарної справ, докорінне поліпшення ґрунтів, охорони земель, будівництва та утримання меліоративних систем, зміцнення соціальної сфери села [10, с. 122].

Форми і методи державної підтримки виробників продовольчої продукції з врахуванням напрацьованого в різних країнах досвіду є досить різноманітним. Л.І. Дідківська і Л.С. Головка виділяють засоби і методи державної підтримки сільського господарства (рис. 1) [11, с. 134].

Рис. 1. Засоби і методи державної підтримки сільського господарства
Джерело: [11, с. 134]

Як зазначає С.М. Кваша, що еволюція заходів державної підтримки за рахунок коштів державного бюджету протягом останніх кількох років в цілому підтверджує усвідомлення політиками необхідності суттєвого збільшення видатків бюджету на заходи аграрної політики [12, с. 7]. Ми погоджуємося з думкою Ю. Лузана, який вважає, що рівень державної підтримки має забезпечувати стабільні темпи розвитку аграрного сектора, унеможливаючи збитковість сільськогосподарських підприємств [3, с.77]. Ширшу мету державної підтримки визначає академік НААН М. Демяненко: "... метою такої політики є: підтримка прибутковості сільськогосподарських товаровиробників і стабільної економічної ситуації в галузі, забезпечення продовольчої безпеки, конкурентоспроможних товаровиробників у міжнародному поділі праці, упередження негативних процесів міграції праці тощо" [14, с.4].

До основних напрямів підтримки розвитку підприємництва в сільському господарстві на сучасному етапі можна віднести заходи, спрямовані на збільшення виручки виробників (наприклад, прямі субсидії виробникам, так звані тваринницькі дотації та інтервенції на ринках), і заходи, спрямовані на зниження витрат сільськогосподарських виробників (компенсація витрат на засоби виробництва, субсидування кредиту та інші). До

позабюджетних форм підтримки належать заходи агропродовольчої політики, які не вимагають витрачання коштів державних або місцевих бюджетів, у тому числі регулювання цін і тарифів, зовнішньоторговельне регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства, встановлення пільг, заборон і обмежень.

Негативні наслідки нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища мають вагомий вплив на параметри розвитку сільськогосподарського виробництва про що свідчить вітчизняний досвід. Існуючі проблеми значно ускладнюються кризовими явищами, які періодично виникають у розвитку вітчизняної та світової економіки. Адже на зміну глобальній продовольчій кризі прийшла фінансова криза. Це потребує поглиблення наукових досліджень щодо підвищення ролі й місця держави в регулюванні економічних процесів для упередження і запобігання можливості виникнення кризових явищ і забезпечення стабільного розвитку сільського господарства на довгострокову перспективу.

За роки реформ в Україні не вдалося суттєво підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва, здійснити техніко-технологічне переоснащення та впровадити інноваційну модель розвитку галузі. Управлінські рішення держави у сфері сільськогосподарського виробництва, як свідчить вітчизняна практика останніх років, не є достатньо послідовними й ефективними, що в підсумку не дозволяє досягти бажаних фінансово-економічних результатів розвитку галузі, а також задовольнити повною мірою запити суспільства. Ми вважаємо, що такий стан може бути зумовлений, насамперед, швидкою мінливістю зовнішнього середовища, відсутністю практичного досвіду прийняття рішень у ринкових умовах господарювання, недостатнім рівнем їх наукового забезпечення і свідчить про те, що цілісної системи державної підтримки сільського господарства в Україні ще не сформовано.

Глибокого і всебічного осмислення в даних умовах набуває пошук нових форм фінансової підтримки аграрного підприємництва, що в подальшому передусім приведе до фінансової стійкості сільськогосподарських товаровиробників, а це відповідно забезпечить умови для нарощування конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, забезпечення соціального захисту селян, розвитку сільських територій.

В умовах ринкових відносин важливим чинником досягнення стабілізації у сільському господарстві та забезпечення ефективної фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств є залучення у виробничий процес додаткових фінансових ресурсів, оскільки, по причині сезонності виробництва та тривалого виробничого процесу, тут постійно виникають труднощі у формуванні власних джерел фінансування для закупівлі як основних, так і оборотних активів виробництва. У зв'язку з обмеженістю бюджетного фінансування банківське кредитування стало одним із основних джерел поповнення нестачі обігових коштів. Воно включає функціонування системи кооперативних банків, підтримку розвитку кредитних спілок, розробку умов забезпечення розвитку іпотечного кредитування та мікрокредитування, застосування державного механізму пільгового кредитування за схемою компенсації процентної ставки.

Висновки та подальші дослідження. Необхідність формування системи державної підтримки на державному і місцевому рівнях розвитку аграрного сектора економіки зумовлена наступними причинами:

– високою часткою аграрного сектора економіки у вирішенні проблем продовольчої безпеки країни, забезпечення всіх соціальних груп населення повноцінними та екологічно чистими продуктами харчування, створенні умов для стимулюючого розвитку інших галузей національної економіки на основі міжгалузевих зв'язків;

– фінансовою нестійкістю галузі, зумовлену нестабільністю ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, накопиченою декапіталізацією, недостатнім припливом приватних інвестицій у розвиток галузі, слабким розвитком страхування при виробництві сільськогосподарської продукції, диспаритетом цін на продукцію сільського господарства і товари виробничо-технічного призначення і послуг для потреб сільського господарства;

– різким зниженням рівня і якості життя населення в сільській місцевості, високим рівнем безробіття.

Діючому механізму бюджетного фінансування сільського господарства притаманні такі недоліки:

- несвоєчасне надання фінансових ресурсів;
- недостатньо повно враховується зональність територій, рівень спеціалізації і концентрації виробництва, фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників, тобто регіональні особливості;
- відсутність будь-якої логічного зв'язку між розміром виділених коштів і стійкістю фінансового стану сільськогосподарських підприємств;
- невідповідність системи бюджетної підтримки сучасним вимогам економічного розвитку.

Таким чином, сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки України. Агропромисловий комплекс в умовах ринку займає особливе положення, що не дозволяє повною мірою і на рівних брати участь у міжгалузевої конкуренції. З недавнього часу простежується зростання уваги держави до проблем сільського господарства, адже від ступеня розвитку та рівня ефективності його функціонування багато в чому залежить збалансованість економіки, політична обстановка в країні, її продовольча незалежність. Державна підтримка сільського господарства повинна бути спрямована на забезпечення вітчизняними товаровиробниками умов для нормальної конкуренції із зовнішнім ринком, а також продовольчої безпеки та продовольчої незалежності країни. Система державної підтримки повинна сприяти розвитку ринкової інфраструктури, підтримці стабільної сприятливої кон'юнктури на ринку шляхом проведення інтервенцій, забезпечення села доступними кредитами.

Література

1. Минів Р.М. Державне регулювання галузі птахівництва / Р.М. Минів, Б.Б. Батюк // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 46-50.
2. Краснова Н.А. Роль государственной поддержки в формировании инновационной стратегии развития АПК // РЭУ. – 2012. – № 3. <http://region.mcnp.ru/modules.php?name=News&file=print&sid=236>
3. Жахов Н.В. Государственное экономическое регулирование как фактор повышения эффективности сельскохозяйственного производства / Н.В. Жахов // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2012. – Т. 1. – № 1. – С. 47-50.
4. Діброва А.Д. Державна підтримка виробництва продукції тваринництва в Україні / А.Д. Діброва, Л.В. Діброва // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – Випуск 6/1. – Серія «Економіка і менеджмент». – С. 45-52.
5. Васильчак С.В. Актуальні питання державної підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва / С.В. Васильчак, М.Б. Дацюк-Томчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2009. – Випуск 4. – Серія «Економіка і менеджмент». – С. 95-98.
6. Колодій М.В. Форми та методи державної підтримки приватного підприємництва в аграрній сфері / М.В. Колодій // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2011. – Випуск 6/1. – Серія «Економіка і менеджмент». – С. 26-31.
7. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки / Л.А. Швайка. – К.: Знання, 2008. – 462 с.
8. Дедеева С.А. Формирование системы государственной поддержки сельского хозяйства / С.А. Дедеева // ВЕСТНИК ОГУ. – 2008. – №10 (92). – С. 68-72.
9. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.М. Стеченко – К.: Знання, 2007. – 271 с.
10. Косянчук Т.Ф. Прогнозування та макроекономічне планування / Т.Ф. Косянчук, В.В. Швид. – Львів, Новий світ-2000, 2010. – 296 с.
11. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К.: Знання, 2007. – 214 с.
12. Кваша С.М. Аграрна політика та чинники її реалізації в нинішніх умовах трансформації сільського господарства України / С.М. Кваша // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – Випуск 6/1. – Серія «Економіка і менеджмент». – С. 3-11.

13. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : моногр. / Ю. Я. Лузан. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 472 с.
14. Дем'яненко М. Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–10.

References

1. Myniv, R.M., Batiuk, B.B. (2007), "State regulation of the poultry industry", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 46-50.
2. Krasnova, N.A. (2012), "The role of public support in the formation of innovation development strategy AIC", *REU*, no. 3, available at: [//region.mcnp.ru/modules.php?name=News&file=print&sid=236](http://region.mcnp.ru/modules.php?name=News&file=print&sid=236)
3. Zhahov, N.V. (2012), "State economic regulation as a factor in increasing the efficiency of agricultural production", *Vestnik Kurskoy gosudarstvennoy selskohozyaystvennoy akademii*, vol. 1, no. 1, pp. 47-50.
4. Dibrova, A.D., Dibrova, L.V. (2010), "State support for livestock production in Ukraine", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, iss. 6/1, pp. 45-52.
5. Vasylchak, S.V., Datsiuk-Tomchuk, M.B. (2009), "Current issues of state support competitiveness of agricultural production", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, iss. 4, pp. 95-98.
6. Kolodii, M.V. (2011), "The forms and methods of state support of entrepreneurship in agriculture", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, iss. 6/1, pp. 26-31.
7. Shvaika, L.A. *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of economy], Znannia, Kyiv, Ukraine, 462 p.
8. Dedeeva, S.A. (2008), "Formation of the system of state support for agriculture", *VESTNIK OGU*, no. 10 (92), pp. 68-72.
9. Stechenko, D.M. (2007), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of economy], Znannia, Kyiv, Ukraine, 271 p.
10. Kosianchuk, T.F., Shvyd, V.V. (2010), *Prohnozuvannia ta makroekonomichne planuvannia* [Prediction and macroeconomic planning], Novyi svit-2000, Lviv, Ukraine, 296 p.
11. Didkivska, L.I., Holovko, L.S. (2007), *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of economy], Znannia, Kyiv, Ukraine, 214 p.
12. Kvasha, S.M. (2010), "Agricultural policy and the reasons for its implementation in the current context of transformation of agriculture in Ukraine", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, iss. 6/1, pp. 3-11.
13. Luzan, Yu. Ya. (2010), *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy* [Organizational-economic mechanism to ensure development of agricultural production in Ukraine], monograph, NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 472 p.
14. Demianenko, M. Ya., Ivanyna, F.V. (2009), "State support as a factor of competitive agricultural production", *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 3-10.